

ملاصدرا و

دو قاعده «فرعیت» و «ثبوت ثابت»

طوبی کرمانی، دانشیار گروه فلسفه و حکمت اسلامی دانشگاه تهران
روح الله دارائی*، دانشجوی دکتری فلسفه و کلام اسلامی، دانشگاه تهران

چکیده

بررسی قواعد حاکم بر نظامهای فلسفی پرتوی جدید از آراء حکما را نمودار میسازد. در این نوشتار، ضمن تبیین قاعده «ثبوت شیئی برای شیء دیگر، فرع ثبوت ثابت است» که به «قاعده ثبوت» مشهور است، پیامدهای این قاعده و تلازم آن با «قاعده فرعیت» مورد بررسی قرار میگیرد. از آنجا که برخی از صاحبانظران جمع این قاعده و قاعده فرعیت را جایز نمیدانند، با بررسی دو قاعده، زوایای این تعامل نیز مورد تحلیل قرار میگیرد. بنابر تقریری، میان این دو قاعده تلازم برقرار است و بنا بر تقریری دیگر، رابطه تقابل که چیستی و هستی هر یک منوط به دیگری است. در تفسیر قاعده فرعیت نیز دو نگرش وجود دارد که تا حدی ریشه در پذیرش یا عدم پذیرش قاعده ثبوت ثابت دارند. برخی حکمای اسلامی بر این باورند که پذیرش قاعده ثبوت ثابت و وجود رابطه طرفینی که از ابتکارات ملاصدرا است، به نزاع دیرین حکما پیرامون نحوه تحقق معقولات ثانی پایان داده و میان دو نحله افلاطونیان و مشائیان جمع نموده است.

کلیدواژگان

قاعده ثبوت ثابت

قاعده فرعیت

موضوع

هلیات بسیطه

وجود رابط طرفینی

محمول

نسبت

مقدمه

در کتب فلسفی به قاعده‌بی تحت عنوان «قاعده فرعیت» اشاره شده است که در کنار خود قاعده دیگری را نیز به همراه دارد. این نوشتار از قاعده دوم تحت عنوان «قاعده ثبوت ثابت» یاد میکند و بر آن است تا این اصل را در کتب حکمای اسلامی رصد کرده و با تأملی نقادانه آن را واکاوی کند.

صدرالدین شیرازی با استناد به بخشی از سخنان شیخ الرئیس، دلیلی بر اثبات قاعده ثبوت ثابت اقامه کرده و این تحفه عقلی دست بدست گشته تا آنکه حکمای معاصر این قاعده را در حل مباحث هستی‌شناسانه نیز بکار برده‌اند. وی در مواردی، کلیت قاعده ثبوت ثابت را پذیرفته است ولی در مواردی از سخنان او پذیرش کلیت قاعده ثبوت ثابت — با نظر به دو تفسیر ارائه شده — بدست نمی‌آید.

در این نوشتار از قاعده ثبوت ثابت دو تحلیل ارائه

(نویسنده مسئول) Email: roohallahdaraei@yahoo.com *

تاریخ تأیید: ۹۳/۳/۲۴

تاریخ دریافت: ۹۲/۹/۲۵